

€ 1,00

VERENIGING VOOR BELANGENBEHARTIGING VAN HOOGBEGAAFDEN IN ONDERWIJS EN ONTWIKKELING

POSTBUS 32015 2303 DA LEIDEN POSTBANK 7227425 KVK LEIDEN 40448421 TEL 023-5479784
E-MAIL: INFO@HINTNOORDZUIDHOLLAND.NL INTERNET: WWW.HINTNOORDZUIDHOLLAND.NL

Onderpresteren

Rob Brunia

Lezingverslagen

Ontwikkelingsmodel voor hoogbegaafde kinderen.

Preverbaal: hoogbegaafdheid ontstaat in een vroeg stadium tussen de eerste dag en een leeftijd van 3 tot 4 weken. De kinderen kijken al snel helder en nemen de omgeving waar. Zij kunnen al vroeg de omgeving fixeren, dit maakt communicatie over en weer mogelijk en bevordert zodoende het leren.

In de eerste weken na de geboorte is het neuronale systeem plastisch en door interactie ontstaan nieuwe en uitgebreide verbanden in hersenen.

Een voorbeeld hiervan is het kind, waarbij al op zeer jeugdige leeftijd een lui oog wordt geconstateerd. Volgens gebruik werd het goed werkende oog afgeplakt. Het luie oog verbeterde inderdaad maar na opheffen van het afplakken bleek het kind aan het oog dat eerst goed was, blind te zijn. De lering hiervan is dat door prikkels verbanden gelegd worden.

Een these is dat als in de eerste weken neurale verbindingen ontstaan, deze sterkere structuren met meer verbindingen veroorzaken. Dit is gebaseerd op het fenomeen van de groepsselectie.

De theorie achter dit fenomeen: indien de meervoudige neurale verbindingen naar de kernen of de cortex zelf niet gebruikt worden, zullen deze afsterven. Gebruik heeft dus gevolgen voor de structuur. Deze gevolgen voor de structuur zijn tijdens het leven niet te constateren. Bij hersenonderzoek na het overlijden van Einstein zijn wel meer neuronen in de cortex waargenomen. Dit is geen bewijs voor de theorie, maar ondersteunt de theorie wel.

Een groep baby's is prikkels aangeboden in de vorm van lichtflitsen, die telkens een hoek vormden, van stomp naar scherp. In een follow-up onderzoek later, bleken de kinderen die op lichtflitsen reageerden hoogbegaafd.

De proliferatie van neuronen in de cortex is wel aantoonbaar.

Hoe merken we nu dat de ontwikkeling van een kind anders gaat?

Hoogbegaafde kinderen geven signalen:

- Ze lopen gaat soms zeer vroeg, met 7 à 8 maanden. Niet zelden slaan deze kinderen de fase van het kruipen over.
- Ze spreken met ongeveer 11-14 maanden. Met spreken wordt dan bedoeld het hanteren van woorden op het juiste moment in de juiste context. Sommige hoogbegaafde kinderen gaan juist laat spreken, nl. pas als ze voor 100% zeker weten dat datgene wat ze zeggen ook goed is.
- Het dus-redeneren tussen 2jr2mnd en 2jr8mnd. De standaardtijd is 3jr6mnd. (Dus-redenering: ze zien iets gebeuren, combineren, leggen relaties en trekken conclusies).
- Het kind slaapt weinig, wil weinig slapen. Ouders ervaren dit als een groot probleem en praten hier niet veel over.

Wanneer HB-kinderen naar de peuterspeelzaal gaan kunnen de volgende problemen ontstaan: de activiteiten zijn niet uitdagend genoeg en het contact maken met andere kinderen lukt niet omdat de "gewone" kinderen een andere taal spreken. Als reactie hierop kan het HB-kind zich afsluiten voor signalen van buitenaf en autistisch gedrag gaan vertonen, omdat het geen contact heeft met andere kinderen of zelfs helemaal niets meer zeggen (= selectief mutistisch). Dit komt omdat het hoogbegaafde kind in een totaal andere psychologische wereld leeft dan de andere kinderen en daardoor te weinig raakvlakken heeft voor een goede communicatie. Het gevaar is dat men dan het model van de gebruikelijke ontwikkeling toepast op het HB-kind en tot de conclusie komt dat het kind zich niet voldoende sociaal en emotioneel ontwikkeld heeft.

Het hoogbegaafde kind gaat anders met de omgeving om. Het waarnemen gaat veel meer in detail. In contact met anderen, communiceren zij niet over dezelfde inhoud als hun leeftijdgenoten.

Er zijn dan twee psychologische werelden. Bij ontmoeting van twee psychologische werelden kan dit problemen veroorzaken. Veelal zal dit probleem zich uiten als een sociaal probleem, de sociaal en emotionele aanpassing verloopt gestoord. Indien de hoogbegaafdheid niet bekend is wordt er vaak gesleuteld aan de sociaal en emotionele aanpassing.

Rond de basisschool komen deze problemen nogal eens voor. Kinderen kunnen soms al lezen, maar hebben te weinig basis om iets met die vaardigheid te doen. Het kind heeft een leerverwachting van de school, waaraan in de eerste jaren niet voldaan wordt.

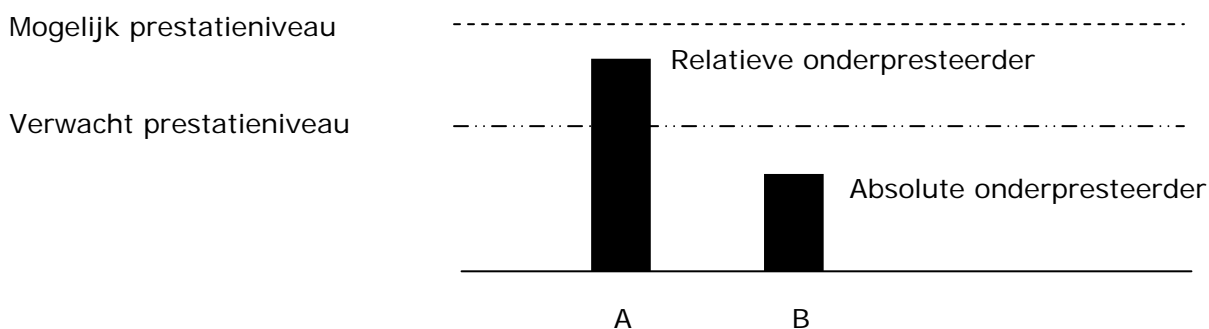
Indien het kind al met leesvaardigheid op school komt, wordt het daar toch onderworpen aan leesonderwijs. De eigen leer methode en de schoolmethode zijn strijdig met elkaar. Vaak stagneert de ontwikkeling en niet zelden treedt er zelfs een regressie op. Het kind vertoont reacties als dingen vergeten, in de broek plassen, kinderachtig praten etc. Men heeft hier dan te maken met een omgekeerde ontwikkelingsgang. Bij het rekenen gaat het hoogbegaafde kind op een zeer speciale manier om met denkconcepten; worden de verkeerde concepten aangeboden dan ontstaan er blokkades in het rekenonderwijs. Naarmate het kind ouder wordt, wordt de ontwikkelingskloof tussen het hoogbegaafde kind en het "gewone" kind steeds groter met als gevolg dat het hoogbegaafde kind zich in de schoolsituatie niet thuis voelt: er ontstaat een sociaal en emotioneel probleem.

Binnen het onderwijs kan men nu twee keuzes maken: of men kiest voor het werken met ontwikkelingsgelijken of men kiest voor het werken met leeftijdsgenoten. Hoe een HB-kind binnen het voortgezet onderwijs functioneert, hangt af van zijn voorgeschiedenis. Opgemerkt moet ook worden dat het studieklimaat binnen de middelbare school moeilijker valt aan te passen dan binnen het basisonderwijs. (meer leraren etc.).

Onderpresteren

Vaak wordt gezegd dat het veroorzaakt wordt doordat de ouders pushen. Dat is NIET mijn mening.

Grafische weergave van onderpresteren:

A presteert boven de norm doch onder het eigen niveau.

B presteert onder de norm én onder het eigen niveau.

Een kind kan *absoluut onderpresteren*. Dat betekent dat hij onder de norm van het gemiddelde kind presteert, terwijl hij veel meer kan.

Een kind kan ook *relatief onderpresteren*. Het kind presteert dan gemiddeld of bovengemiddeld, maar ver onder het eigen kunnen.

Kinderen die relatief onderpresteren, worden vaak niet als zodanig herkend, doordat ze volgens de norm goed presteren.

Een kind van 13 moet volgens de Cito-toets en de school naar de HAVO als vervolgonderwijs. Zelf wil het kind naar het VWO. De school houdt het standpunt vast dat het kind niet 30 compensatiepunten heeft en dus naar de HAVO moet. Bij een test blijkt het kind op VWO + 2 klassen te functioneren.

Dit onderpresteren wordt niet gezien. In de literatuur wordt alleen gesproken over de absolute onderpresteerders.

Stap 1 van het onderpresteren:

Hoogbegaafde kinderen zijn op te delen in twee karaktersoorten:

Repro. Zij geven een feilloze reproductie van het aangeboden. Dit geeft geen problemen, deze kinderen hebben een talent voor reproduceren.

Niet repro. Zij zoeken een eigen oplossing volgens eigen methode. Deze kinderen lopen tegen problemen aan.

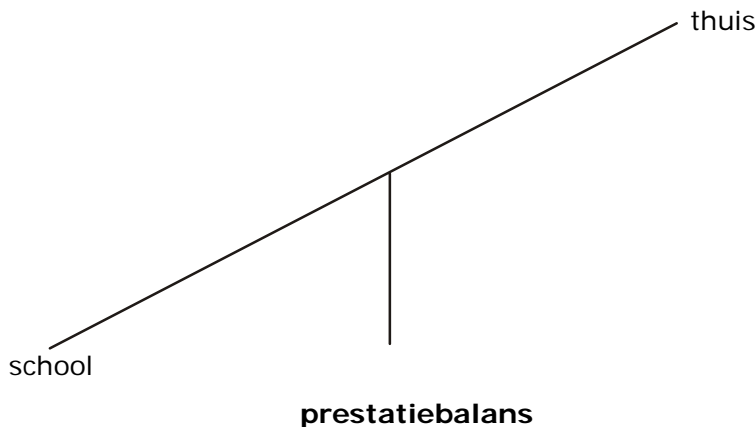
De term creatief wordt bewust vermeden, omdat dit teveel de smaak van plakken en knippen heeft. Dit zijn kinderen die oplossingen hebben voor problemen die door anderen niet eens geformuleerd kunnen worden.

Door sociale druk kunnen kinderen van de laatste groep wel repro worden. Dit is echter schijnrepro en heeft onderpresteren tot gevolg. Kinderen die niet repro zijn, passen niet goed in het schoolstelsel en zullen dus verkeerd aangesproken worden.

Balans van de prestatie:

De prestaties van een kind kunnen heel verschillend zijn in verschillende situaties. Zo kan een kind thuis alles kunnen en op school weinig presteren.

De balans ziet er dan zo uit:

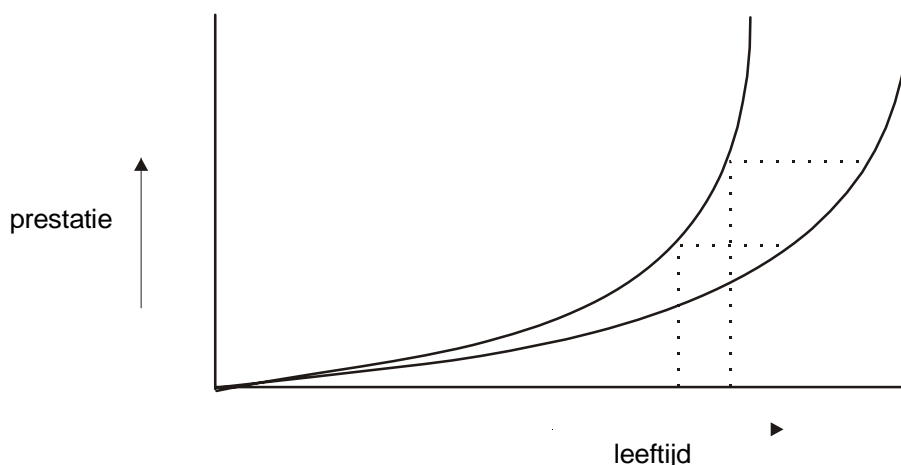

Hierin liggen vaak de moeilijkheden in het contact met school. Doordat de prestatiebalans uit evenwicht is, praat school over een heel ander kind dan de ouders.

Een veel groter probleem is een kind met een gebroken balans. Het kind presteert nu in alle situaties onder zijn kunnen. Vaak is het potentieel van een kind met een gebroken balans niet bekend. De verhouding van deze types met een gebroken prestatiebalans is één repro tegen negen niet repro. In deze groep komt veel zelfdoding voor. Dit wordt door officiële

instanties ontkend, want bij extreem risicogedrag komt een ongeval niet in de zelfdodingstatistieken voor.

Het ontwikkelingsverschil – leeftijdsverschil.

In het grafiekje kunnen we zien dat er voor het hoogbegaafde kind altijd een verschil is met andere kinderen. Als het kind in leeftijd gelijk is met de groep, verschilt het in prestatie. Is het kind in prestatie min of meer gelijk met de groep, dan verschilt de leeftijd. Eén van de twee verschillen blijft altijd bestaan. De basis voor onderpresteren zit in de mogelijkheden van een kind om zich uit te drukken in zijn 'persoonlijke code'. Dit is het scala aan maniertjes, normen, denkwijzen die ieder individu bezit. Het hoogbegaafde kind ziet en beleeft de wereld heel anders dan anderen. Door de ontwikkeling van hoogbegaafdheid vlak na de geboorte, heeft het kind een eigen psychologische wereld gekregen, die nauwelijks overlapt met de psychologische wereld van andere kinderen. Dit is biologisch bepaald. Hierdoor heeft het hoogbegaafde kind een afwijkende persoonlijke code. Het kind met een afwijkende code ervaart groepsdruk om de groepscode aan te nemen. Dan kunnen de volgende dingen gebeuren:

a)	kind neemt groepscode niet aan	→	ruzie met de groep.
b)	kind neemt groepscode wel aan	→	er ontstaat een conflict binnen het kind
	zelf.	→	(persoonlijkheidsproblemen)
c)	code-hopping: het kind heeft de ene keer de groepscode en de andere keer de eigen code	→	het kind wordt onbetrouwbaar

Methode a heeft dus de voorkeur. Alleen als het kind de eigen code aanhoudt, levert dit geen persoonlijkheidsproblemen op.

Belangrijk in de ontwikkeling van ieder kind naar de volwassenheid is de vorming van autonoom gedrag, d.w.z. zelfstandig gedrag in interactie met de omgeving. Bij hoogbegaafde kinderen kunnen vormen van verkeerd autonoom gedrag ontstaan. Als een kind in zijn situatie niet competent wordt verklaard, gaat het verkeerd autonoom gedrag vertonen. Dat kan verschillende vormen hebben:

- eilandbewoning (het kind sluit zich af van de omgeving)
- tegenpraten (tegendraads gedrag of recalcitrantie)
- de baas spelen

Dit verkeerd autonoom gedrag kun je niet veranderen door het gedrag te bestrijden. Als je dat doet, verklaar je het kind opnieuw incompetent, waardoor het verkeerde autonome gedrag juist erger wordt.

Er kunnen twee oorzaken zijn waardoor een kind zich niet competent voelt:

- de omgeving vindt het kind niet competent.
- het kind vindt zichzelf niet competent. Dit komt vaak voort uit perfectionisme.

Perfectionisme komt veel voor bij hoogbegaafden. De perfectionist vindt de perfecte prestatie gemiddeld. Alles daaronder is slecht. Omdat de perfecte prestatie onbereikbaar is faal je altijd. Daardoor gaat de perfectionist onderpresteren waardoor de omgeving dit kind ook als incompetent gaat ervaren.

Prospectief aspect.

Het kind projecteert de reactie van anderen in de toekomst, zij organiseren de toekomst en nemen dus ook al een beslissing vooraf.

Als de zaken niet zo lopen als verwacht geeft dat een negatieve zelfevaluatie. Als dat vaak gebeurt geeft dit een verandering in de persoonlijkheid van het hoogbegaafde kind. Dit wordt vaak te laat gezien.

Het is te zien doordat de kinderen zich een dag van tevoren al zorgen maken (of op vrijdag voor de volgende week) en ook voor vertrek naar school de tijd voor zich uit schuiven.

Hoogbegaafde kinderen organiseren hun bestaan.

Corticale aspect.

Bij het leren schrijven worden de letters eerst getekend. Door herhaling wordt de coördinatie overgenomen door het motorisch coördinatie centrum.

Indien al vroeg geleerd wordt te schrijven, verloopt het schrijven via het redeneercentrum. Tijdens het schrijven is het redeneercentrum bezet. Het kind zal dan ook niet op aanspreken reageren.

Bij het corticaal schrijven zal geen snelheid en vloeiend handschrift ontstaan, omdat het geen automatisme wordt.

Ook bij andere activiteiten, bijv. bij rekenen, gaat dit op. Het hoogbegaafde kind kan/moet geen tafels uit z'n hoofd leren.

Het kind rekent zelf al vroeg met andere strategieën. Het kind moet de eigen strategie aan de kant zetten en zal soms wel en soms niet automatiseren. Het rekencentrum heeft interactie met het cerebellum en automatismen zijn geen cerebellum activiteiten. Het kind kan de cerebellum activiteiten slechts deels uitschakelen.

De verbaal-/performaalkloof.

In de vakliteratuur spreekt men van "discrepantie tussen verbale en performale vaardigheden", wij houden het op de "verbaal-/performaalkloof".

Onder verbaal verstaan we het omgaan met taal, zowel qua betekenis als qua structuur. Performaal betreft het handelend oplossen van problemen.

De zogenaamde WISC testmethode levert aparte scores voor het verbaal functioneren van een kind, en voor het performaal functioneren. Een hoogbegaafd kind zou dan bijvoorbeeld IQ 150 kunnen scoren voor verbaal, en IQ 130 voor performaal.

Is het verschil tussen die twee meer dan 12, dan spreken we van een verbaal-/performaalkloof. Meestal is de verbale score hoger dan de performale. Bij die kloof horen verschijnselen die moeilijk te interpreteren zijn. Belangrijk is, dat de sub-tests consistent moeten zijn. Het komt voor dat één sub-test niet consistent is met de andere sub-tests uit hetzelfde gebied. Soms lijkt er op het eerste gezicht geen sprake te zijn van een verbaal-/performaalkloof, maar bij weging van de subtests toch wel.

Gedragsskenmerken

De gedragingen van een kind met een verbaal-/performaalkloof vertonen een bepaald patroon dat voor menigeen herkenbaar zal zijn, en die verwant zijn aan de al hiervoor vermelde kenmerken. De volgende gedragsskenmerken worden vaak gesignaleerd:

- Problemen met routinetaken. Elke dag moet het kind eraan herinnerd worden dat 'ie z'n tanden moet poetsen en z'n kleren aandoen.
- Vaak verstrooid, vergeetachtig. Het kind wordt naar boven gestuurd om iets op te halen, maar weet als het boven is al niet meer wat het moest doen, of gaat daar een stripverhaal zitten lezen.
- Chaotisch. Het kind laat overal rommel achter, is niet in staat zelf op te ruimen. Soms is er sprake van een leerproces: het kind weet dat het chaotisch is en wordt van de weeromstuit extreem rigide met structuur: het wordt superprecies.
- Chronisch boos en/of verdrietig. Oorzaak: het kind denkt iets uit op redeneerniveau 148, maar moet het handelend uitvoeren op niveau 120. Alles wat je doet, al het handelen valt tegen. Dit veroorzaakt een gevoel van machteloosheid, dat zich uit als boosheid.
- Het kind kan niet omgaan met wisselende structuren. Symptoom: het kind is langzaam met rekenen. Moderne rekenmethodes bieden vaak op één pagina wel zes verschillende soorten sommen aan. Het kind moet dan voortdurend de zojuist gebruikte structuur loslaten en zich weer in een nieuwe structuur inleven. Dit is vreselijk tijdrovend. (In groep 3 zien we dan vaak dat de hele rij sommen als plus-sommen wordt uitgevoerd, omdat de eerste som een plus-som was.) Zo'n kind lijkt langzaam te zijn met rekenen. In werkelijkheid is het kind veel tijd kwijt aan het voortdurend wisselen van structuur.
- Drempelvrees voor alles wat nieuw is. Het kind durft geen nieuwe situaties aan: voor het eerst naar een club etc. Als de eerste stap eenmaal gezet is, komt het enthousiasme meestal wel. Vaak zijn deze kinderen ook angstig: gaan niet slapen zonder lampje op de kamer, op het toilet mag de deur niet dicht etc. Deze angsten kunnen leiden tot nachtmerries, uiteindelijk zelfs tot tics.
- Laag zelfbeeld. Hoe ontstaat dit: je denkt iets uit, maar het resultaat valt altijd tegen. Je denkt dus dat je het niet kunt, voor je gevoel mislukt alles.
- Blokkeren. Verrassende situaties kunnen ertoe leiden dat het kind blokkeert en apathisch wordt.
- Visueel waarnemen. Veel kinderen met een verbaal-performaal-kloof zijn 90 tot 95% visueel in hun wijze van opnemen en waarnemen.

Omgaan met de kloof

Een kind met een verbaal-performaal-kloof heeft soms grote moeite om tekst die het hoort om te zetten in handelingen. Omdat het kind na verbale, auditieve instructie nog geen idee heeft wat er van hem verwacht wordt, kijkt het rond om te zien wat de andere kinderen doen en gaat dan pas aan het werk. Ze hebben dus geen goede beeldvorming bij de tekst die ze aangeleverd krijgen.

De omgekeerde kloof

Van de kinderen met een discrepantie tussen verbaal en performaal heeft hooguit 1 op de 8 verbaal laag en performaal hoog. Het is dus een uitzondering.

De bovenstaande lijst van gedragingen is ook op deze kinderen van toepassing, met één groot verschil. Wij communiceren met kinderen op hun niveau. Bij deze kinderen baseren we ons op hun (lage) verbale niveau, terwijl hun performale niveau veel hoger is. We spreken zo'n kind dus te laag aan, wat leidt tot intolerantie naar de omgeving. Zo'n kind heeft voortdurend het gevoel dat het ook zelf niet getolereerd wordt.

De omgekeerde kloof wordt weinig onderkend, omdat men verkeerde verwachtingen van het kind heeft. Ze kunnen perfect imiteren, ze imiteren hun omgeving. Verbaliseren helpt bij een verbaal-/performaalkloof heel goed, maar kinderen met een omgekeerde kloof kunnen dat niet.

Het leerproces om met een omgekeerde kloof om te gaan, is veel moeilijker dan bij een V/p-kloof. Specifieke hulp is nodig.

Bestrafing van adequaat gedrag

Bij kinderen die hun omgeving heel intensief beleven, zijn de invloeden van buitenaf heel groot. Ze zijn kwetsbaar vanwege de enorme hoeveelheid informatie die ze opvangen. Ze kunnen inschatten welke gevolgen hun gedrag heeft, en daarnaar gaan handelen.

Voorbeeld: meisje van 3 jaar en 1 maand, maakt thuis puzzels van 75 tot 100 stukjes: dat is veel voor die leeftijd. Op de peuterspeelzaal zijn alleen maar puzzels met maximaal 12 stukjes. Die maakt ze uiteraard moeiteloos, maar de leidsters schenken daaraan geen aandacht. Dan pakt ze twee niet passende stukken uit een puzzel van 4 stukken, drukt die tegen elkaar en stapt daarmee naar de leidster. Ze heeft in de gaten dat ze, door onhandigheid en/of onkundigheid te simuleren, wél aandacht krijgt.

Een kind dat voortdurend in situaties verkeert waar niets van hem/haar verwacht wordt, leert systematisch inadequaat gedrag. Want: adequaat gedrag wordt blijkbaar gestraft.

Voorbeeld: kind van 7 staat bij de kassa in de supermarkt, ziet alle bedragen en roept het totaalbedrag al voordat de caissière op de knop "totaal" heeft gedrukt. Dat is adequaat gedrag. Maar de omstanders reageren cynisch: "pff, wat een bijdehandje..." Dus: inadequaat gedrag wordt beloond, bij adequaat gedrag wordt het kind in de hoek gedrukt. Zo ontstaat bij het kind een drempel om adequaat gedrag te vertonen.

Onmacht.

We benoemen de persoon van een kind als A en de door diens omgeving gewenste persoon als A+. Het kind zal dan als A+ aangesproken worden. Het zal echter alleen functioneren als hij als A aangesproken wordt. Het aanspreken als A+ plaatst het kind in een rolwisseling/rolconflict.

Als de omgeving het kind niet toestaat te reageren buiten de gewenste gedragingen wordt het kind gedwongen in een rolpatroon en raakt het onmachtig de eigen rol te vervullen. Door herhaling van de situatie wordt dit versterkt en het kind verkeert continue in een onmachtpositie. Het kind zal dan ook steeds minder in staat zijn hier uit te komen.

Iedere situatie zal vertaald worden naar de onmachtpositie, complimenten worden geïnterpreteerd naar de onmacht. Er is geen vertrouwen in anderen en in uitingen als dat niet in de onmacht past. Het kind zal dissonant zijn in iedere situatie. Het kind moet aangesproken worden op z'n macht, vaak is dit echter niet gewenst (niet willen leren, niet willen eten e.d.).

Voorbeeld.

N. B. Om reden van privacy is de geschetste situatie een compilatie van meerdere kinderen uit de praktijk.

Een kind van 4 jaar doet op de kleuterschool niets. De school is onmachtig in het aanspreken van het kind zoals het zich manifesteert. Het kind is nog niet schoolrijp.

Het ontbreekt aan zicht op het kind.

Het kind kan al lezen en schrijven maar moet in de water- of poppenhoek spelen.

Hier is de verkeerde vraag gesteld, er moet een andere positie ingenomen worden. Het kind is vaak niet wat het lijkt.

Na drie weken op school doet het kind nog steeds niets, is erg druk in bewegingen. Het kind moet onderzocht worden omdat het niet goed gaat, het kind communiceert niet.

Er blijkt geen raamwerk te zijn voor onderpresterende vierjarigen.

Onderpresteren moet voorkomen worden, door het kind op de eigen lijn door te laten gaan, zichtbare bereidheid het op eigen niveau door te laten gaan.

In het onderwijs moet acceptatie ontstaan van vijfjarigen die functioneren op het niveau van een 5^e groeper. Onderpresteren kan weggenomen worden door stroomlijning van de organisatie van het onderwijs en aanpassing van de structuur aan zorgverbreding.

Het detecteren van onderpresteergedrag

Een klein *Vlaggetje* kan de gebroken balans tussen school en thuis nog redden. Testproblemen en Gevaar diagnose ADHD, autisme, e.d. vertroebelen de zaak nog meer.

Adequaat gedrag komt voort uit het bewustzijn, inadequaat gedrag hoort bij latentie. Een kind dat bewust adequaat gedrag vermijdt omdat dat gestraft wordt, kiest ervoor om vanuit de latentie te reageren. Zo'n kind maakt een sullige indruk. Het is een enorm karwei om zo'n kind vanuit die passieve houding zover te krijgen dat het zich weer als een bewust wezen gaat inzetten. Als zo'n kind getest wordt, bestaat het risico dat de mogelijkheden van het kind niet uit de verf komen.

Dit is de ultieme vorm van onderpresteren. Er is een reëel gevaar dat het kind hier niet meer uit komt. Als je geluk hebt, laat het kind op één deelterrein nog iets zien van z'n eigenlijke capaciteit en kun je van daaruit de weg terug proberen te aanvaarden.

Voorbeeld: een sullig kind van 6, is al bij RIAGG geweest op verdenking van autisme. Hobby van het kind, als'ie alleen op z'n kamer is: spelen met cijfers. Op een groot vel papier schrijft hij de cijfers van 1 tot -schrik niet- 57443. Ook noteert het een rijtje cijfers: 1 2 4 7 11 enzovoort. Het kind had dus zelf een getallenreeks verzonnen, maar niemand merkte het op. Dat bezig zijn met cijfers was het enige vlaggetje dat dit sullige kind nog omhoog stak. Zo'n signaal moet herkend worden.

Hoe langer het onderpresteren voortduurt, des te groter is het risico dat het kind genoeg neemt met z'n rol. Er komt geen vlaggetje meer omhoog en de omgeving denkt dat het kind werkelijk zo sullig is.

Hoe kan onderpresteren bestreden worden?

Personificatie van de beloning.

Als een kind (ook het hoogbegaafde kind) in staat is iets te doen, wordt het beloond. Dit is wel goed, maar een reactie als: "jij bent goed" is fout. Het gevaar is de identificatie met de beloning, niet de handeling wordt beloond, maar de persoon.

Als handelen en persoon één zijn, dan is dat ook zo bij afkeuring. Van dit mechanisme is men zich vaak niet bewust.

Dit mechanisme werkt bij alle kinderen en in sterke mate voor hoogbegaafde kinderen. Als er sprake is van personificatie van het handelen, zal iedere kritiek als afwijzing van de eigen persoon beleefd worden.

Hoe uit die situatie gekomen kan worden, is afhankelijk van het kind en de leeftijd. Aan de hand van een analyse moet een strategie gekozen worden om de afscheiding weer te maken.

Vooral het competent verklaren is van belang. Als het kind zelf en de omgeving het kind incompetent verklaren, werk je eerst aan het kind. Een perfectionistisch kind denkt: "ik maak fouten, dus ik deug niet". Je moet dan het kind scheiden van de handeling. Voor jonge kinderen werkt het prima om ze dit uit te leggen aan de hand van een metafoor. Met oudere kinderen kun je redeneren. Belangrijk is ook het gevoel. Onderpresteren gaat vaak samen niet ontorechte angsten. Daar kunnen verschillende oorzaken voor zijn:

- doordat het verkeerde autonome gedrag niet wordt goedgekeurd, is het kind bang liefde en affectie te verliezen.
- vooral perfectionisten kunnen angsten krijgen door het gevoel, dat zij geen invloed meer hebben op de situatie.
- een gevoel van onmacht kan de oorzaak zijn: het kind merkt dat het de ander niet kan bereiken. Daardoor ontstaat er eerst verdriet, dan boosheid en dan schuldbewijzing. Schuldbewijzing is een grote verantwoordelijkheid voor een kind. Daardoor ontstaat angst.

Vaak is het gedrag van kinderen met een verbaal-/performaalkloof moeilijk te plaatsen. We vinden het apart en ervaren het als storend. Onderdrukken we het afwijkende gedrag, dan ontkennen we daarmee de competentie van het kind. Gevolg: het afwijkende gedrag neemt alleen maar toe. Door de competentie een klein beetje te verhogen, verdwijnt het afwijkende gedrag vaak als sneeuw voor de zon. Hoe verhoog je de competentie? Bij een kind dat moeite heeft met routinetaken helpt het enorm als een visuele structuur wordt aangeboden (takenlijst met plaatjes, wasknijper erop die bij elke voltooide taak een plekje opgeschoven kan worden).

Positieve ervaringen

Wat te doen als het kind het leerproces afwijst? Belangrijk is, er een positieve ervaring tegenover te stellen. In de zojuist genoemde situatie (onlust ontstaat ergens tussen het moment van het herkennen en het voltooien van het product) moet je het kind laten stoppen zodra die onlust opkomt. Het kind moet overtuigd worden, en dat overtuigen moet gebeuren in overeenstemming met het gevoel van het kind. Het is echter heel moeilijk om een kind dat het leerproces niet in wil gaan, van dat gedrag af te krijgen.

Samenvatting.

Er zijn twee polen te zien, het repro en niet repro gedrag.

Problemen ontwikkelen zich vooral bij niet repro kinderen.

De diepte van de problemen bepaalt of de prestatiebalans alleen uit evenwicht is of dat de balans gebroken is.

Onderpresteren kan zowel in absolute zin als in relatieve zin.

Hoe ontstaat het

- Psychologische werelden
- Prospectief aspect
- Schuld gekregen hebben van zaken
- Aanwezigheid van een groot geheim (taboe)
- Aanspreken op A+ in plaats van op A

Wie kan aanvoelen waar het kind zit en wie kan hem daar aanspreken? Als we weten hoe het werkt, moeten mensen opgeleid worden om het verlies tegen te gaan.

Adviezen voor school

- Biedt structuur.

- Structuur in tijd: vanwege de eerdergenoemde angst voor het onbekende, kan het kind onrustig worden als het niet weet wat er straks komt. Maak dus duidelijk waar ze nu mee bezig zijn én wat daarna komt. Structuur in werkvorm: zorg dat de werkvorm niet te vaak wisselt. Ideaal is: één werkvorm per werktijd. De cijferlijn van Remelka wordt aanbevolen: heel helder, heel gestructureerd.
- Structuur in inhoud: men gaat er ten onrechte van uit dat deze kinderen moeilijk leren. Niets is minder waar. Ze hebben een verticaal aanbod nodig, een heldere structuur; veel herhaling is niet nodig.
- De leersituatie moet zoveel mogelijk visueel zijn.
- Bijvoorbeeld, het auditief leren van nieuwe woorden, waarbij het kind eerst het klankbeeld van een nieuw woord opschrijft, kan averechts werken! Het verkeerd gespelde klankbeeld blijft hangen bij het kind.
- Voordoën i.p.v. vertellen.
- We zijn gewend om uit te leggen wat er moet gebeuren en verwachten daarop reactie. Bij kinderen met een verbaal-/performaalkloof moet je niet vertellen, maar voordoën. Één keer voordoën is meestal al genoeg.
- Biedt de stof redegevend aan.
- Geef aan waarom je iets doet en welk doel je wilt bereiken. Deze kinderen zijn associatief in het leren; je helpt hen als je duidelijk maakt waarom iets moet gebeuren.
- Competentiebeleving.
- Dit is het belangrijkste advies: het kind moet competentie beleven, moet ervaren dat het iets kan. Het gaat daarbij om de zeer subjectieve beleving van het kind zelf. Meer zelfvertrouwen leidt tot een beter zelfbeeld.

Vragen.

Waar kunnen wij informatie vinden over het fenomeen repro en niet repro?

Dit is weinig geordend. Vaak enkele pagina's per boek in de literatuur.

Worden probleemkinderen vaker gepest?

Ja, omdat ze anders zijn, vallen ze op, vooral in problematische situaties. Het pesten is een begeleidend symptoom van het niet functioneren. Er moet wel opgelet worden dat het werkelijke probleem aangepakt wordt.

Is er een verhouding bekend van hoogbegaafde kinderen en gepeste kinderen?

Geen cijfers bekend. Eigen ervaring is dat als het hoogbegaafde kind niet goed in z'n vel zit, er meer kans is op pesten. Groepen reageren op oppervlakkige aanpassing.

Heeft repro of niet repro zijn te maken met creativiteit en taalvermogen?

Een niet repro kind vergelijkt wel koeien en paarden ondanks de leer dat dat niet kan. Als ze niet tevreden zijn met een oplossing, zoeken ze verder op een ander terrein.

Wat is er aan zo'n slecht (corticaal) handschrift te doen?

Een eerder toegepaste (radicale) oplossing was, om het kind voor 1 jaar te verbieden te schrijven. Ook hier geldt dat de omgeving mede de oplossing bepaalt.

Is het niet de bedoeling om tijdens het opvoeden het kind van A naar A+ te brengen?

Indien de afstand tussen A en A+ groot is, geeft dit wel problemen.

Zijn deze problemen onvermijdelijk?

Nee, er moeten al vroeg ontwikkelingsmogelijkheden geboden worden in het eigen tempo.

Hoe ontstaan bij het volgen van een speciaal programma op school toch problemen?

Dan moet afgevraagd worden of het speciale programma wel het juiste programma is. Als dat niet zo is zal het kind toch dissoneren. Als er hard gewerkt is aan een speciaal programma is het moeilijk om te zeggen dat het programma niet het juiste is.

Is het niet belangrijk om voor de schoolse leeftijd al iets te doen aan herkenning en omgangs (adviezen) door peuterleidsters en consultatiebureauartsen?

Ja. De vraag is wel wie de opleiding voor deze mensen moet/kan verzorgen.

Wordt het reageren beïnvloed door de puberteit?

Puberteit is een cultuurbegrip en is lastig te hanteren naar deze problematiek.

Voorkomt een goed ontwikkeld prospectief inzicht niet juist problemen?

Dit is onmogelijk.

Komt het ook voor dat bij botsing van psychologische werelden overdreven aanpassing ontstaat?

Ja, door herkenning ervan kan het kind zich in bochten gaan wringen om dit te vermijden/niet te laten zien.

Hoe kun je een kind, dat in alle situaties onderpresteert, oprecht competent verklaren?

Je moet het kind goed kennen en dan werken met dat ene kleine stukje waar het wel functioneert.

Hoe komt een school er achter of een kind een hoogbegaafde onderpresteerder is.

Met de gegeven informatie kunnen scholen alleen signaleren. Daarna is een specialistisch circuit of instrument noodzakelijk. Testen dus. In Nederland wordt niet ieder kind automatisch getest. Dat gebeurt alleen als er problemen zijn. Veel ouders doen dan ook op eigen initiatief een -vaak dure- test.

Veel testen testen alles. Is dat wel nodig?

Intelligentie is niet te vangen in één simpel testje. Daarnaast geeft een brede test een beter beeld van een kind. Tenslotte is een uitgebreide test ook nodig om onderpresteren op een test er uit te screenen..

Hoe vaak en op welke leeftijd moet je testen?

In principe is één keer testen genoeg, want de competentie van een kind verandert niet zomaar. Testen kan op elke leeftijd. Alleen is het met jonge kinderen zo (4 á 5 jaar) dat ze moeilijker zijn te bereiken, waardoor er minder uit een test komt. Jonge kinderen moet je dan ook laten testen door een specialist.

De uitslag van een test is niet bindend voor de school. Maar scholen voelen vaak wel de morele plicht er iets mee te doen.

Hoe werkt het automatiseren van handelingen in verband met het leren van tafels?

Rekenen doe je in een aantal stappen. Naarmate die stappen logischer worden voor je, kun je stappen overslaan. Zo kun je de weg naar het antwoord verkorten. Tafels zijn een manier om te verkorten. Die dreun je op zonder na te denken. Een aantal kinderen leert echter op een andere manier rekenen. Ze leren niet tellend, maar organiserend rekenen, via verzameltechniek. Uit het hoofd leren van tafels heeft voor deze kinderen geen zin. Een ander probleem is de zgn. antilichaamreactie. Als kinderen altijd organiserend leren, hebben ze een weerstand tegen een ander leersysteem. Het is beter de eigen strategie van het kind te ondersteunen, dan er tegen in te gaan. Het kind gaat anders twijfelen aan de eigen leerstrategie.

Er is veel gesproken over rationele zaken. Maar scholen beginnen altijd gelijk over de sociale en emotionele ontwikkeling van het kind.

Dit zit hem vooral in het codeprobleem. Vooral geldt dit voor kinderen die zich aanpassen aan de groep en daardoor problemen krijgen met zichzelf. Het enige wat hiertegen werkt, is het kind en de omgeving te leren de eigen code van het kind te respecteren.